

Олександр Бочаров
Надія Брайковська
Володимир Пасічник

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ
ПЕРЕВІЗНОГО ПРОЦЕСУ НА ЗАЛІЗНИЦЯХ УКРАЇНИ**

Розглядаються питання ролі об'єктів інтелектуальної власності у розробці конкурентоспроможних технологій у транспортному середовищі.

Наведені головні постулати, які виділяють елементи інтелектуальної власності як основні складові загальної системи прийняття оптимальних рішень у виробничому процесі.

Приводяться основні визначення окремих суб'єктів та елементів і особливості їх використання в практичній діяльності.

Ключові слова. Винаходи, комерційні таємниці, патентна інформація, роялті, лізинг.

Рассматриваются вопросы роли объектов интелектуальной собственности в разработке конкурентоспособных технологий в транспортной среде.

Приведены главные критерии, которые выделяют элементы интелектуальной собственности как основные составляющие общей системы принятия оптимальных решений в производственном процессе.

Приводятся основные определения отдельных субъектов и элементов и особенности их использования в практической деятельности.

Ключевые слова. Изобретения, коммерческие тайны, патентная информация, роялти, лизинг.

Considers the issues of the role of objects of intellectual property in development of competitive technologies in the transport environment.

Are the main criteria that identify the elements of intellectual property as a basic component of the General system of making optimum решений in the production process.

Provides the basic definitions of individual субъектов and elements and peculiarities of their use in practice

Keywords: inventions, trade secrets, patents, royalties, leasing.

Визначення проблеми. На сучасному етапі розвитку науково-технічного прогресу в умовах ринкових відносин в усіх галузях виробництва значно

© Бочаров О. П., Брайковська Н. С., Пасічник В. І., 2012

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

підвищується роль об'єктів інтелектуальної власності у розробці конкурентоспроможних технологій у транспортному середовищі.

На стадіях технологічного проекту від фундаментальних досліджень до аналізу використання виготовленої продукції об'єкти інтелектуальної власності можуть бути задіяні при урахуванні коливання характеристик економічного середовища та інших факторів на результати діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальна власність являє собою закріплена законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій та інших видах творчої діяльності як цілеспрямовану розумову працю людини, результатом якої є якісно нова продукція, яка відрізняється неповторністю, оригінальністю та унікальністю у вищому інтелектуальному потенціалі особистості, якому притаманні найцінніші результати його творчої діяльності.

Результатом технічної творчості являються винаходи, торговельні марки, комерційні таємниці тощо, які застосовуються переважно у сфері виробництва товарів і надання послуг і сприяють підвищенню технічного рівня та його ефективності, забезпечуючи конкурентоспроможність діяльності підприємств.

Інтелектуальна власність – це право на результат інтелектуальної діяльності людини. Вона є нематеріальним об'єктом, яким заволодіти набагато легше за час обміну ідеями як результатами творчої діяльності, коли кожна сторона буде мати результати застосування ідей всіх учасників.

Винахомом може бути результат інтелектуальної діяльності людини у сфері технологій як секретний, що містить інформацію, принадлежну до державної таємниці, так і службовий, якщо він створений працівником при виконанні службових обов'язків чи за дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором не передбачено інше, пов'язане з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва і обладнання роботодавця.

Комерційна таємниця – це технічна, комерційна, організаційна та інша інформація, використання якої дозволяє підвищити ефективність виробництва з найменшими затратами трудових та матеріальних ресурсів.

Раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, що містить технологічне, технічне або організаційне рішення у сфері її виробничої діяльності.

Суб'єктами права інтелектуальної власності є творець об'єкта права інтелектуальної власності – автор чи винахідник та інші особи, яким належать за заповітом або за договором особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності.

Суб'єктами права на винаходи та промислові зразки є автори або фізичні чи юридичні особи, до яких право авторів перейшло за договором чи заповітом, а права на раціоналізаторську пропозицію є раціоналізатор, що створив його своєю творчою працею.

Оскільки комерційною таємницею відповідно до чинного законодавства визнаються відомості про підприємницьку діяльність, суб'єктами права на комерційну таємницю є фізичні і юридичні особи, що займаються підприємницькою діяльністю. Поряд з фізичними особами, власниками авторських прав можуть бути юридичні особи, що придбали окремі авторські права за договором з автором чи одержали їх за заповітом.

При визначенні стратегії розвитку підприємства щодо розробки об'єктів права інтелектуальної власності, їх правової охорони та використання треба використати результати патентних досліджень, що містяться в офіційних періодичних публіка-

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

ціях відомств інтелектуальної власності, тому що майже дві третини технічної інформації, що розкривається у патентній інформації, не публікується в інших виданнях. За допомогою патентної інформації є можливість ознайомитись з досягненнями у засікавленій сфері; знаходити партнерів по бізнесу; відслідковувати і аналізувати діяльність реальних і потенційних конкурентів та знаходити відповідні ринки збуту своєї продукції.

Використання технічної інформації в патентних документах дозволяє значно скоротити витрати на дублювання досліджень; виявляти та оцінювати технологію для ліцензування і передачі технології; знаходити альтернативні технології; бути на високому сучасному рівні у певній галузі для вирішення технологічних проблем та впроваджувати ідеї нових інновацій. Одним з важливих елементів маркетингу інтелектуальної власності на етапі пошуку ніши ринку послуг у конкурентному транспортному середовищі можна вважати прогнозування розвитку нових технологій, де визначаються характеристики технологій, техніки або опису майбутнього у викладах і цифрах стосовно оптимальних сфер їх застосування.

Метою розробки нової технології чи іноваційного проекту є підвищення конкурентоспроможності продукції, тому досягнуті параметри повинні забезпечувати її високий рівень над можливими конкурентами. При прогнозуванні об'єктів повинні вирішуватись задачі з проведення порівняльного аналізу розробки, що планується; співставлення зовнішніх тенденцій процесу виконання та експертних висновків про можливі наслідки здійснення проекту для підприємств і економіки в цілому з одночасним визначенням практичних параметрів конкурентоспроможності технології, співставлення з відповідними характеристиками аналогів конкурентів та виявлення можливості розвитку розробки порівняно з діючими за час її здійснення.

Паралельно з технічними параметрами розраховується величина необхідних витрат, обґрунтовується корисність проекту для суспільства та технічна здійсненість управління проектами, зпівставляються співвідношення ризиків і очікуваних результатів.

До основних методів прогнозування належить метод аналізу тенденцій, експертних оцінок, варіантний та ін. Перший – найпоширеніший, бо його вихідні посилання прості та наглядні. Метод експертних оцінок застосовують при відсутності необхідних для екстраполяції вихідних даних, але які можуть бути встановлені за допомогою інтерв'ю, анкетування та використання інших прийомів для досягнення мети. В основу багатоваріантного аналізу покладена концепція, за якою з багатьох невизначеностей неможливо раніше знати те, що буде мати місце в майбутньому, тому оцінюються ймовірні альтернативні наслідки різних варіантів з метою готовності до можливих змін та оперативного виявлення різних схем реалізації рішень на конкретний розвиток подій.

Виплата грошової винагороди може здійснюватись лише за ліцензійною угодою. Продаж ліцензії здійснюється за розрахунковою договірною ціною з врахуванням ціни на внутрішньому та зовнішньому ринку. Основними видами ліцензійних платежів є роялті, паушальний та комбінований платежі.

Роялті – це вид платежів, який платить ліцензіят ліцензіару протягом усього терміну дії ліцензійного договору як відсоток від суми прибутку чи суми обороту від випуску продукції або диференційованої ставки з одиниці ліцензійної продукції.

Паушальний платіж – це виплата ліцензіарові певної зафіксованої в угоді суми ще до початку масового випуску ліцензійної продукції.

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

Комбіновані платежі передбачають виплату первинного платежу до початку виробництва та збуту ліцензійної продукції з подальшою виплатою залишку розрахункової ціни ліцензії як роялті після того, як буде налагоджено виробництво ліцензійної продукції. Ліцензіар може отримувати відрахування від реального свого доходу продягом усього терміну дії ліцензійного договору.

Патентовласник може отримати додатковий прибуток від використання свого об'єкта інтелектуальної власності за рахунок платежів за договором франшизи. Правовласник дозволяє іншій особі використовувати права на промислові зразки, фіrmові найменування, торговельні марки, технології, комерційну таємницю тощо.

Різниця договору франшизи від звичайного ліцензійного договору полягає у тому, що права передаються на пільговій основі. Користувач отримує вже готову технологію під відомою торговельною маркою і тому його ризики зводяться до мінімуму. Формою комерціалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності є лізинг. За договором лізингу передається технологічне обладнання, виконане на рівні винаходів і захищенні патентами, і право користуватися об'єктом інтелектуальної власності. Лізинг дозволяє підприємцям відкривати і розвивати свій бізнес навіть при досить обмеженому стартовому капіталі, оперативно використовуючи у виробництві сучасні досягнення науково-технічного прогресу.

Основною ознакою товару для продажу права на об'єкти інтелектуальної власності чи використання його у власному виробництві є вартість, яку необхідно визначити.

Відповідно до Міжнародних стандартів оцінки розрахунки вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності повинні виконуватися при визначенні оподатковуваної бази майна підприємств; вартості виключочних прав, переданих на підставі ліцензійного договору; вартості об'єктів інтелектуальної власності, що вносяться до статутного капіталу підприємства; величини компенсації для виплатити згідно з чинним законодавством правоволодільцю за порушення його прав на об'єкт інтелектуальної власності.

Оцінка вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності необхідна при постановці їх на бухгалтерський облік, приватизації, страхуванні, передачі у заставу з метою отримання кредиту, а також при банкрутстві підприємства.

Існують загальні підходи до оцінки прав на об'єкти інтелектуальної власності: витратний, ринковий та доходний. Витратний підхід полягає в тому, що вартість об'єкта інтелектуальної власності дорівнює вартості витрат на його створення, доведення до робочого стану та амортизацію. Цей підхід влаштовує покупця, тому що він може документально враховувати витрати на створення об'єкта інтелектуальної власності і переконатися, що вартість виправдана. Але він не вигідний для продавця, оскільки останній отримає витрати на створення об'єкта інтелектуальної власності без врахування прибутку.

Ринковий підхід до оцінки вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності полягає у використанні прийому порівняння продаж. Сутність цього підходу полягає в порівнянні об'єкта, що оцінюється, з аналогічними за призначенням, якістю і корисністю, які були продані на цей час на аналогічному ринку.

Цей підхід визначає таку ціну, за яку продавець, який володіє інформацією про ринкову вартість аналогічних об'єктів, готовий продати об'єкт інтелектуальної власності, а покупець, який також володіє цією інформацією про об'єкт інтелектуальної власності і ринкову вартість аналогічних об'єктів, готовий його купити.

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

Доходний підхід враховує, що ніхто не стане вкладати свій капітал у придбання того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності, якщо такий самий доход можна одержати будь-яким іншим способом. Сутність його полягає в тому, що вартість прав на об'єкт інтелектуальної власності визначають як функцію доходу при використанні його у майбутньому.

Метод вихідних витрат базується на фактичних витратах, що можуть бути одержані з бухгалтерської звітності підприємств за кілька останніх років. Витрати, які були понесені раніше, повинні бути скореговані, а потім проіндексовані з врахуванням терміну їх давності.

Метод порівняння продаж співпадає з порівняльним підходом. Визначена за цим методом ціна об'єкта інтелектуальної власності є достовірною, оскільки вона сформована ринком. Однак в Україні через відсутність розвиненого ринку об'єктів інтелектуальної власності, недоступності баз даних про результати їх продажу цей метод практично не використовується.

Метод надлишкового прибутку заснований на припущеннях того, що продукція, яка виготовлена з використанням об'єкта інтелектуальної власності, приносить додатковий прибуток в порівнянні з продукцією, яка виготовляється без його використання.

Висновки. Наведені вище основні поняття, методи та підходи щодо використання об'єктів інтелектуальної власності в практичній діяльності підприємств транспорту в ринкових умовах розкривають багатоспекторні можливості їх використання на сучасному етапі розвитку економічних відносин з метою підвищення ефективності виробництва.

На підприємствах залізничного транспорту основними носіями об'єктів інтелектуальної власності є винахідники і раціоналізатори, які в умовах ринкових відносин мають значні потенціальні можливості для впровадження своїх ідей і пропозицій на всіх етапах перевізного процесу.

Застосування основних положень ринкових принципів у використанні об'єктів інтелектуальної власності для визначення ефективності запропонованих винаходів і раціоналізаторських пропозицій та використання їх в складних умовах діяльності підприємств залізничного транспорту є важливим елементом впровадження нової техніки і передової технології на сучасному етапі удосконалення принципів управління на базі автоматизації виробничих процесів.

Необхідність впровадження вище наведеного свідчить практика використання зарубіжної техніки і технології на вітчизняних залізницях. Сьогодні для обслуговування закуплених за кордоном швидкісних пасажирських потягів навчають високо-кваліфікований персонал для керування рухомим складом як машиністів так і їхніх помічників, а також відбираються інструктори, які навчатимуть локомотивні бригади і контролюватимуть їх роботу безпосередньо на маршрутах. Це вимагає застосовувати при виборі претендентів для роботи в складних умовах використання елементів інтелектуальної власності для надійного забезпечення високої якості перевезень та гарантування необхідного рівня техніки безпеки і екології навколошнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Об'єкти інтелектуальної власності як важливий елемент забезпечення підвищення ефективності транспортного виробництва* // Збірник наук. праць ДЕТУТ. – Вип.11. – 2008. – С. 6–10.

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

2. Використання компонентів інтелектуальної інформаційної системи в управлінні експлуатацією роботою залізниць. // Збірник наук.праць ДЕТУТ. – Вип. 10. – 2008. – 87 с.
3. Маркетинг інтелектуальної власності – надійне джерело пошуку та впровадження новітніх технологій. Проблеми економіки транспорту // Тези доповідей V Міжнародної наукової конференції. – Дніпропетровськ, 2006.
4. Маркетингові принципи дослідження якості транспортних послуг у міжнародному сполученні. // Збірник. наук. Праць. КУЕТТ. – Вип. 8, – 2006. – С. 87–91
5. Маркетингові стратегії реалізації науково-технічних досягнень у транспортній галузі країни. Проблеми економіки транспорту. // Тези доповідей V Міжнародної наукової конференції. – Дніпропетровськ, 2006
6. Маркетинг інтелектуальної власності – надійне джерело пошуку та впровадження новітніх технологій. Проблеми економіки транспорту. // Тези доповідей V Міжнародної наукової конференції. – Дніпропетровськ, 2006
7. Закон України Про охорону прав на винаходи і корисні моделі.